

МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ БОРОВИК,*кандидат педагогічних наук,**Харківський національний університет внутрішніх справ,**кафедра тактичної та спеціальної фізичної підготовки;* <https://orcid.org/0000-0003-0943-6735>,*e-mail: boroviknik86@gmail.com***ВИВЧЕННЯ ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ
СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

Проаналізовано діяльність спеціальних підрозділів поліції таких країн, як Польща, Німеччина та США, аналіз здійснено з метою визначення пріоритетних напрямів формування особистості бійця вітчизняних підрозділів поліції особливого призначення. Під час дослідження було визначено базові принципи та змістові елементи підготовки поліцейських у зазначених країнах.

Охарактеризовано поліцейські функції спеціальних підрозділів поліції, розглянуто умови створення та визначено чинники їх реорганізації. Подано відомості щодо етапів відбору, організаційної структури і матеріально-технічного забезпечення, виокремлено загальні тенденції, характерні для спеціальних підрозділів поліції зазначених країн. Установлено спільні особистісні якості, вдосконалення яких дасть змогу підрозділам поліції особливого призначення ефективно виконувати завдання, що на них покладаються.

Ключові слова: спеціальний підрозділ поліції, загальна підготовка, спеціальна підготовка, організована злочинність, штурм, стрес, екстремальні умови.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Зараз важко знайти більш престижне слово, що стосується силових структур та відомств, ніж спецпризначенець. Насамперед це обумовлено деякими особливостями, притаманними саме для цієї професійної діяльності, серед яких особливий статус усередині галузевого відомства, використання специфічного озброєння, оснащення та екіпірування, більш високе фінансування, ретельний відбір кандидатів та особлива програма підготовки, що дає можливість вирішувати екстрені ситуації, рівень яких є настільки складним, досягти якого може бути не до снаги співробітникам оперативного-пошукових підрозділів.

Вивчати історію виникнення спецназу так само цікаво, як і важко. Насамперед це пов'язано з тим, що левова частка відомостей перебуває під грифом «цілком таємно». Слід зазначити, що наразі остаточно не вироблено єдиної думки стосовно появи перших спецпризначенців. Дані, що наводяться в різних джерелах, деколи різняться між собою на тисячоліття. Військові підрозділи, наділені специфічними функціями, для вирішення спеціальних завдань, непридатних для регулярних військ, зустрічались у лавах армій стародавнього світу. Однак більшість джерел дотримується думки, що активний розвиток сил спеціального призначення почався у першій половині ХХ століття, бо саме тоді почали створювати під-

розділи, в які не лише відбирали найкращих солдат, але й забезпечували їх відповідною підготовкою.

Велика кількість авторів під час своїх досліджень розглядає діяльність спецпризначенців у контексті вирішення їх завдань, однак те, за допомогою чого вони спроможні їх вирішувати, та як саме відбувається процес удосконалення бойової майстерності, залишається поза увагою широкого кола дослідників.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. *Мета* статті – визначити пріоритетні напрями вдосконалення службово-бойової підготовки поліцейських підрозділів особливого призначення Національної поліції України.

Завдання дослідження:

1) проаналізувати зарубіжний досвід підготовки спецпризначенців до професійної діяльності в контексті вирішення проблеми формування вольових якостей у вітчизняному науковому дискурсі;

2) розкрити сутність і структуру критеріїв рівня сформованості психофізичної підготовленості, що висуваються до кандидатів на вступ у підрозділи поліції особливого призначення;

3) експериментально дослідити стан вольової організації особистості представників вітчизняних підрозділів поліції особливого призначення.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. З метою вирішення поставлених завдань застосовано такі методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, систематизація та узагальнення наукових джерел і нормативно-законодавчих актів – з метою розкриття теоретичних засад діяльності підрозділів поліції особливого призначення; компаративний аналіз – для характеристики зарубіжного досвіду професійної підготовки спецпризначенців; узагальнення, абстрагування та конкретизація – для обґрунтування особистісних характеристик ефективного розвитку досліджуваного феномена; *емпіричні* – спостереження, бесіда й анкетування – для виявлення рівня сформованості особистісних характеристик, притаманних спецпризначенцям; *математичні* – для обробки експериментальних даних, кількісного та якісного аналізу емпіричного матеріалу й інтерпретації результатів наукової праці.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Реформування вітчизняної правоохоронної системи передбачає пошук і впровадження нових підходів до підготовки поліцейських особливого призначення. Важливе теоретичне та практичне значення для цього має досвід бойової підготовки спецпризначенців поліції зарубіжних країн (Жданова та ін., 2014).

Урахування позитивного зарубіжного досвіду сприятиме ефективному вдосконаленню системи підготовки спецпризначенців. У цьому контексті значну наукову цікавість викликають прогресивні здобутки країн, які демонструють високий рівень професійної підготовки поліцейських відповідно до світових стандартів, мають багаті історичні традиції освіти, що сприяє їх провідній ролі в галузі науки й освіти на регіональному та глобальному рівнях, і які накопичили значний досвід проведення спецоперацій.

Як свідчать дослідження А. Губанова (цит. за Гопфалов, 2014, с. 134–135), підготовка поліцейських підрозділів спеціального призначення в закордонних країнах ґрунтується на таких принципах:

– *орієнтація навчання на конкретний досвід*: побудова процесу підготовки має містити конкретні ситуації професійної діяльності, це сприятиме ефективному формуванню вмінь і навичок, набуттю досвіду дій у конкретних умовах, виробленню стратегії поведінки та пошуку рішень у нових ситуаціях;

– *орієнтація процесу навчання на концептуалізацію*: побудова процесу навчання має бути конкретною та послідовною, сприяти розвитку логічного мислення і стимулювати

творчі здібності для генерації нових ідей та концепцій;

– *орієнтація на активне експериментування*: навчання має стимулювати активність бійців, сприяти самостійному пошуку рішень і дій у нестандартних умовах;

– *індивідуальний підхід* до слухачів, урахування рівня їхніх знань та розвитку моральних і вольових якостей, особливостей сприйняття, мислення, пам'яті, уваги та реакцій з метою більш ефективного навчання;

– *розвиток фізичних якостей* у слухачів для підготовки до дій у складних умовах та нетипових ситуаціях діяльності.

До базової бойової підготовки спецпризначенців належать завдання, пов'язані із значними фізичними навантаженнями, серед яких марш-кидки з повним екіпуванням, подолання природних водних перешкод, тактика рукопашного бою, вміння користуватися холодною та вогнепальною зброєю, навички виживання в екстремальних кліматичних умовах, вміння орієнтуватись на місцевості (Вербин, 2016).

Професійна (спеціальна) підготовка охоплює широкий спектр знань, пов'язаних з вибухотехнікою, роботою з радіостанцією, прониканням у будівлі, відпрацюванням навичок екстремального керування і техніки підводного плавання, знання та використання методів експрес-допиту, вивчення можливостей потенційного супротивника (Підгірний, Рубан, 2016).

Аналіз літературних джерел дає можливість констатувати, що досвід підготовки працівників поліції зарубіжних країн досліджувало чимало вчених, а саме О. Бандурка, В. Біліченко, В. Бондаренко, В. Заросило, Д. Калаянов, В. Підгірний, К. Рубан, С. Циганій, А. Черненко та ін. Дослідники зазначають, що національну систему підготовки поліцейських спеціального призначення необхідно вдосконалювати на основі власного історико-культурного досвіду з урахуванням ментальності населення та досвіду реформування правоохоронних структур зарубіжних країн (Біліченко, 2016).

Однак слід зазначити, що повне відтворення та запровадження системи підготовки спецпризначенців поліції зарубіжних країн в Україні не забезпечить позитивного ефекту, що пов'язано з різними принципами організації поліцейської діяльності, рівнями правової культури населення та соціально-економічними умовами, в яких діють поліцейські служби. Вивчення зарубіжного досвіду не означає його безпосереднє перенесення у практичну діяльність національних органів спеціального призначення. Однак аналіз службової діяльності

та використання окремих підходів або елементів, безперечно, є корисними (Логачов, 2001).

Розглянемо деякі питання, пов'язані з діяльністю спеціальних підрозділів поліції у провідних країнах світу.

До складу поліції США входить велика кількість різноманітних тактичних підрозділів, однак найбільш відомим є SWAT, що розшифровується як «спеціальна зброя і тактика». Підрозділ був створений у 1967 р. для підтримки Департаменту поліції м. Лос-Анджелес із метою запобігання груповим порушенням публічного порядку, під час яких створювалася загроза цивільним особам та поліцейським.

На початковому етапі своєї діяльності цей спецпідрозділ не мав власної організаційної структури, в ньому проходили службу добровольці, котрі мали первинну військову підготовку і досвід роботи в патрульній поліції. Чисельний склад налічував п'ятнадцять груп по чотири співробітники у кожній, які наділялися спеціальним статусом та додатковим фінансуванням. Окрім боротьби з вуличними заворушеннями, спецпризначенці виконували повсякденні завдання, передбачені для підрозділів патрульної поліції, що негативно впливало на ефективність виконання спеціальних завдань. У подальшому загін SWAT набув самостійного статусу при поліції м. Лос-Анджелес. Нині регіональні підрозділи SWAT здійснюють свою діяльність у всіх великих містах США та налічують шість підрозділів по одинадцять бійців у кожному, які поділено на відділення по п'ять осіб, очолювані сержантами. До складу відділення, окрім штурмовиків, входить снайпер. Очолює регіональний підрозділ SWAT лейтенант.

Серед основних завдань, передбачених функціональними обов'язками бійця SWAT, слід виділити такі: звільнення заручників, боротьба з груповими порушеннями публічного порядку, забезпечення вогневої підтримки під час затримання підозрюваних, що забарикадувалися, здійснення рейдів, спрямованих на боротьбу з наркомафією, забезпечення периметру безпеки під час офіційних заходів для здійснення контрснайперської діяльності. (Долгополова, Кравченко, 2016).

Кандидатами на посаду оперативника SWAT є діючі працівники поліції, котрі виявили бажання проходити службу в лавах загону, досконально знають законодавчу базу, мають бездоганну характеристику і пройшли співбесіду та письмове психологічне випробування.

Слухачі проходять шестимісячний курс підготовки, який складається з виконання фізичного навантаження, спрямованого на ви-

явлення фізичної витривалості та спритності, поводження з вибухівкою, застосування методів контролю над натовпом, використання службових собак, надання медичної допомоги, набуття навичок скелелазіння та роботи з тросами; особлива увага приділяється відпрацюванню навичок ефективного використання вогнепальної зброї в умовах ближнього бою.

До засобів навчання належать штурмовий коридор, у якому відбувається динамічна зачистка тренувального майданчика від уявних цілей, виконання штурму в складі підрозділу, відпрацювання техніки екстремального керування службовим автомобілем, учбове переслідування правопорушника та стрільба по задніх колесах.

У звичайний службовий день діяльність співробітника SWAT мало чим відрізняється від службових обов'язків патрульного, однак якщо надходить інформація про виникнення надзвичайної події, спецпризначенці повинні миттєво зібратись і здійснити відповідні дії. З метою скорочення часу реагування бійці SWAT розміщують екіпірування та озброєння в захисних сховищах, розташованих у службовому автомобілі.

Серед озброєння найчастіше використовуються напівавтоматичні пістолети серії M1911, Beretta 92 і Глок. Широкого застосування набули пістолети-кулемети Heckler & Koch MP5, Heckler & Koch UMP, до автоматів слід віднести компактні Colt CAR-15 & M4 та Heckler & Koch G36 & HK 416.

Із метою примусового потрапляння до приміщень використовують ручні тарани та набой з властивостями відмикання. Також до нелетальної зброї слід віднести гранати зі сльозогінним газом, світлошумові гранати, електрошокові пристрої та набой, споряджені гумовими зарядами.

GSG 9 (Група охорони кордонів 9) – спеціальний підрозділ федеральної поліції Німеччини. Був створений на тлі невдалих дій поліції Німеччини під час звільнення заручників, захоплених під час проведення Літніх Олімпійських ігор у 1972 р. у м. Мюнхен. Датою створення підрозділу є місяць вересень 1973 р. На початковому етапі діяльності до підрозділу входило 180 штатних співробітників, які проходили підготовку за методикою тренувань розвідувального підрозділу генерального штабу Сил оборони Ізраїлю. Зараз чисельність GSG 9 становить до 300 осіб, серед яких 200 спецпризначенців. До складу підрозділу належать штаб, 4 оперативні групи по 30 бійців у кожній, які діляться по 5 бійців на одного управлінця, а також групи оснащення, зв'язку,

гелікоптерна, інженерна й учбова. Кожній оперативній групі притаманна власна спеціалізація. Так, перша та четверта групи забезпечують розвідувальну, мінно-вибухову діяльність, пошук та спостереження за особами, до цих груп потрапляють бійці GSG 9, які пройшли курси підвищення кваліфікації та мають навички здійснення поверхневого спостереження. Найбільш ефективним віковим показником розвідувальних груп є співвідношення: 25 % осіб – молодші двадцяти п'яти років, 25 % – старші тридцяти п'яти років. Завданням другої оперативної групи є звільнення морських суден у разі їх захоплення. Службовці третьої оперативної групи є кваліфікованими парашутистами-десантниками (Заросило, Федченко, 2016).

Основними завданнями спецпідрозділу поліції GSG 9 є такі: звільнення заручників, участь у міжнародних поліцейських місіях у межах діяльності ЄС та ООН, розроблення та впровадження новітніх методів, тактики й техніки, а також спеціальних засобів управління оперативною роботою, проведення оперативних дій із застосуванням сучасних транспортних засобів, зокрема на воді.

Кандидатами на вступ до GSG 9 є співробітники поліції Німеччини з досвідом роботи не менше двох років, які виявили бажання проходити службу в лавах GSG 9. Під час відбору кандидат проходить медичне обстеження, вирішує психологічні тести, складає чотириденний іспит, під час якого перевіряють рівень розвитку фізичних якостей, таких як сила, швидкість і фізична витривалість.

Чотириденний іспит спрямовано на перевірку рівня фізичної підготовленості, він охоплює біг по пересічній місцевості на дистанцію 5000 м, яку необхідно подолати швидше ніж за 23 хв, біг 100 м, цю відстань треба подолати швидше ніж за 13,4 с, стрибок у довжину з місця (не менше 240 см), виконання семи підтягувань на високій перекладині, жим штанги лежачи – мінімум 5 повторень з вагою 75 % від ваги власного тіла та подолання військової смуги перешкод.

Завершується відбір до GSG 9 перевіркою навичок із безпечного поводження зі зброєю і влучної стрільби та особистою співбесідою в формі мультимедійного інтерв'ю. Аналіз показує, що лише 15 % охочих отримують позитивні бали, необхідні для потрапляння до GSG 9.

Процес підготовки триває 6 місяців, протягом перших чотирнадцяти тижнів слухачі опановують базову підготовку, а саме тактичну, домедичну й вогневу і тактику самозахисту, вдосконалюють навички екстремального керування транспортними засобами. Також на

цьому етапі підготовки застосовують метод «жорсткого тижня», що характеризується значними фізичними та психологічними навантаженнями. Решту 8 тижнів слухачі проходять підвищення кваліфікації безпосередньо в оперативній групі, зважаючи на її спеціалізацію.

Бійці підрозділу поліції GSG 9 щорічно здійснюють обмін досвідом та проходять курси підвищення кваліфікації разом з міжнародними спецпідрозділами поліції, серед яких спецпідрозділ поліції Гонконгу GDU (Hong Kong's Special Duties Unit), спеціальний підрозділ GEO (Іспанія) і SWAT (Special weapons and tactics group – США). Крім того, співробітники підрозділу GSG 9 постійно беруть участь у щорічному турнірі серед антитерористичних спецпідрозділів «SWAT World Challenge».

Що стосується матеріально-технічного забезпечення підрозділу GSG 9, то воно перебуває на високому рівні, бійців забезпечено засобами індивідуального захисту, серед яких слід відмітити шоломи з умонтованими пристроями радіозв'язку, додатково захищені від прослуховування. Повсякденна форма одягу бійця GSG 9 – комбінезон темно-зеленого або коричневого кольору, що характеризується особливою міцністю. Спецпідрозділ забезпечено широким спектром службових транспортних засобів, серед яких позашляховики, мотоцикли, мікроавтобуси, вантажівки, бронетранспортери, гелікоптери та засоби повітряної розвідки.

У використанні вогнепальної зброї перевага віддається пістолетам-кулеметам, обладнаним пристроями нічного бачення, серед яких HK MP5, також спецпризначенці застосовують автоматичні гвинтівки, такі як Steyr AUG, G36, HK SL8, та снайперські гвинтівки HK G22 і HK PSG-1, серед пістолетів слід відмітити пістолет, обладнаний глушником OHWS.

За необхідності бійці спецпідрозділу GSG 9 застосовують спецзасоби, світлозвуківі гранати та набої, споряджені термічними зарядами з метою створення осередків пожежі для примусової зупинки броньованої техніки (Черненко, 2016).

У середині 70-х років минулого століття ситуація з розповсюдженням тероризму на території Польщі досягла свого апогею, що спонукало керівництво МВС Польщі створити спеціальний підрозділ поліції, до основних повноважень якого належало вирішення найбільш небезпечних ситуацій, що загрожували суспільству. Одним із перших спецпідрозділів антитерору був Сектор охорони МВС Польщі, початком діяльності якого вважають травень 1976 р. Під час його створення за основу було обрано концепцію аналогічного підрозділу

OSASTO поліції Фінляндії. У відборі взяли участь чотириста поліцейських м. Варшава, з яких успішно скласти вступні випробування спромоглися лише 47 осіб, які згодом стали осередком підрозділу. У період 1980–1990 рр. чисельність підрозділу зростає до 237 осіб, що було зумовлено погіршенням суспільно-політичної ситуації в країні, яскравим прикладом чого є те, що за зазначений період було вчинено 22 спроби незаконного заволодіння літаками, 8 з яких завершилися успіхом. Крім охорони літаків, діяльність спецпідрозділу була спрямована на затримання озброєних правопорушників, боротьбу з організованою злочинністю, участь у пошуку потопаючих та охорону VIP-осіб (Мозоль, 2016).

Останнє десятиріччя ХХ століття в Польщі характеризується пом'якшенням вимог паспортно-візового контролю, що вплинуло на істотне зменшення напруги в суспільстві та проведення реорганізації підрозділу Сектору охорони МВС Польщі. Так було зменшено кількість його бійців до 202, а також було змінено назву підрозділу на «антитерористичний відділ столичного департаменту поліції». На базі загону було створено навчальний центр, лави якого поповнилися інструкторами піротехнічно-вибухової справи та переговорною командою спеціалістів-психологів. У 2000 р. в Центральному аеропорту м. Варшава було створено самостійну антитерористичну команду, в цьому ж році вона та Сектор охорони МВС отримали єдину назву – незалежні антитерористичні поліцейські команди (SPAP), що дозволило здійснити організацію цих підрозділів і вдосконалити їх спорядження та підготовку.

Події 2001 р. в Нью-Йорку та 2002 р. в Москві послуговували новим поштовхом до зміцнення та реорганізації антитерористичних підрозділів Польщі. У другій половині 2002 р. було створено самостійний спецпідрозділ поліції, а саме Управління антитерористичних операцій, яке підпорядковувалось безпосередньо керівникові Головного поліцейського управління Польщі. Крім цього, був створений ще один спецпідрозділ поліції – бойове управління, головним завданням якого було забезпечення супроводу під час проведення слідчих дій. Незабаром бойове управління поліції отримало рівний з іншими антитерористичними підрозділами статус і його було перейменовано у Бюро антитерористичних операцій – БОА.

На той момент чисельність підрозділу становила 170 осіб, до головних завдань яких належало проведення антитерористичних операцій на всій території Польщі, здійснення

контролю та навчання інших підрозділів поліції та розроблення єдиної тактики дій під час проведення спецоперацій.

Зараз підрозділ поліції БОА складається з двох бойових відділів, відділу навчання, оперативної підтримки, технічної підтримки, команди з міжнародної координації, керівника та його заступників – усього до 200 співробітників.

Бюро антитерористичних операцій здійснює свою діяльність у межах робочої групи ATLAS, що об'єднує спецпідрозділи поліції країн Європейського Союзу. Головними завданнями, які виконують бійці БОА, є боротьба з тероризмом та організованою злочинністю, поряд із цим на спецпідрозділ БОА покладено ще низку обов'язків, серед яких участь у ліквідації техногенних катастроф, проведення переговорів з особами, котрі забарикадувалися, здійснення силової підтримки інших поліцейських підрозділів, проведення розмінування вибухонебезпечних предметів, охорона осіб, котрі є учасниками кримінального судочинства, участь у міжнародних навчаннях і координація та підготовка інших поліцейських підрозділів Польщі.

До претендентів на вступ до лав спецпідрозділу БОА висувають такі вимоги: вік від 24-х до 30-ти років, психологічна стійкість і фізична загартованість; попередня служба в поліції не є обов'язковою, однак кандидатам необхідно пройти базовий поліцейський курс навчання.

Після перевірки рівня фізичної підготовленості та психологічної стійкості на 9-місячний курс підготовки потрапляє не більше 15 % від початкової кількості кандидатів.

Базовий курс підготовки складається з виконання тесту Купера (біг протягом 12 хв на дистанцію не менше 3000 м), подолання спеціальної смуги перешкод, лазіння по канату заввишки 5 м два рази поспіль без допомоги ніг, жим штанги лежачи – 10 повторень з вагою, еквівалентною вазі тіла слухача, підтягування на високій перекладині – 25 повторень, згинання та розгинання рук в упорі лежачи – 50 повторень, плавання на дистанцію 200 м не повільніше за 4 хв, плавання під водою на дистанцію 25 м, стрибок у воду з висоти 10 м та 48-годинний вихід у високогір'я (Бондаренко, 2017).

Навчання здійснюється на території підрозділу та має безперервний характер, під час якого відпрацьовується стрільба в умовах замкнутого простору, потрапляння до приміщень за допомогою вибухових пристроїв, звільнення заручників, які утримуються в транспортних засобах та будівлях, виконуються стрибки з парашутом із використанням гелікоптерів.

Особлива увага приділяється медичній допомозі з метою надання слухачам базових навичок із надання медичної допомоги постраждалим під час проведення спецоперацій.

Бійці Бюро антитерористичних операцій (BOA) забезпечуються новітніми зразками зброї та засобами індивідуального захисту, серед яких 9-мм пістолети Glock 17 та Walther P-99, пістолети-кулемети MP-5, MP-5 SD6 з глушником, штурмова гвинтівка G-36, карабін G-36 KA1 з оптичним прицілом, снайперські гвинтівки Sako TRG-21 та TRG-22 7.62 x51 mm NATO, 7,62-мм кулемет Калашникова ПКМ, а також 40-мм ручний гранатомет НК69 А1.

Залежно від місця проведення спецоперації (міської забудови чи сільської місцевості) бійці BOA використовують різноманітний камуфляж. Формений однострій складається із захисної маски на обличчя, захисних рукавиць, виготовлених з кевлару, захисних окулярів, налокітників та наколінників і захисного шолома, виготовленого зі склопластику Pro-Тес А-Alpha. Кожного співробітника BOA забезпечено бронежилетом марки «Moratex». Із транспортних засобів використовуються броньовані автомобілі марок «Land Rover Defender», «Ford Transit» і «Toyota». Для подолання значних відстаней або з метою швидкого реагування на ситуацію використовуються гелікоптери Мі-8, Pzl Kania та Pzl W-3 Sokol (Ізбаш, 2013).

Аналіз практичних засад функціонування спецпідрозділів поліції зарубіжних країн дозволив дійти висновку, що, попри те, що кожна країна має власну систему підготовки спецпризначенців, існують спільні тенденції, характерні для більшості зарубіжних країн, а саме: підвищені вимоги й жорстко регламентований відбір кандидатів на службу в спецпідрозділ, особливий статус усередині галузе-

вого відомства, тотожні функціональні обов'язки, наявність спеціальних засобів захисту та нападу й використання системи професійної підготовки майбутніх спецпризначенців, що охоплює фізичну, поліцейську (тактичну й оперативну), вогневу, правову, психологічну, медичну, вибухотехнічну та дайверську підготовку (Ігнатенко, 2015).

Під час виконання завдання, пов'язаного з ризиком для життя, перед бійцем спецпідрозділу може постати питання про інстинкт самозбереження, однак, як показує теоретичний аналіз, у підґрунті цього відчуття лежать страх та переживання безпорадності, що може зумовлювати некеровану поведінку, іноді з повною втратою самоконтролю, почуття обов'язку й честі. Слід зауважити, що в такому стані бійцем спецпідрозділу може оволодіти паніка, яка має заразливий характер і може швидко охоплювати всю бойову групу (Клименко, 2018).

Важливими якостями, які мусить мати спецпризначенець та які дадуть змогу контролювати власні дії в екстремальних умовах, є наполегливість, самовладання, самостійність та рішучість (Боровик, 2019, с. 64).

Отримані твердження підтверджуються анкетуванням, що проводилися з особовим складом роти швидкого реагування полку поліції особливого призначення ГУНП України в Харківській області. Воно робилося на основі методики «Вольова регуляція особистості», розробленої М. С. Гуткіним і Г. Ф. Міхальченком. Суть методики полягає у наданні відповідей на питання, спрямовані на з'ясування деяких особливостей особистості. Відповідаючи на кожне із 56 питань, необхідно у графі відповідей поставити знак «+» навпроти обраного варіанта. Варіанти відповідей: «Так», «Скоріше так, ніж ні», «Скоріше ні, ніж так», «Ні».

Таблиця 1

Бланк опитувальника за методикою «Вольова регуляція особистості»

Питання	Відповіді			
	Так	Скоріше так, ніж ні	Скоріше ні, ніж так	Ні
1	2	3	4	5
1. Щастя – це коли пощастить				
2. Мої плани на майбутнє рідко виявляються реальними				
3. Після того як я вже зважився зробити, я, як правило, ще вагаюсь, перш ніж почати				
4. Часто через лень я відкладаю розпочату роботу				

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
5. Часто я дію за першим спонуканням, «зробив – і хай буде, що буде»				
6. Зазвичай без сторонньої допомоги я можу відірватися від якоїсь спокуси (читання цікавої книги, перегляду хвилюючого телефільму тощо) і зайнятися потрібною справою				
7. У суперечках про життя я маю рацію частіше, ніж мої друзі				
8. Я вже вибрав для себе справу, якій міг би присвятити все своє життя				
9. Я рідко спізнююся на роботу				
10. Зазвичай я дуже довго не можу зважитися на якусь справу				
11. Будь-яку справу я прагну довести до кінця				
12. Я більш запальний і дратівливий, ніж інші				
13. Я легко піддаюся настрою інших людей				
14. Зазвичай усе в мене виходить з першої спроби				
15. Я люблю читати книги про життя чудових людей				
16. Мені вдалося позбутися деяких шкідливих звичок (постійно спізнюватися, палити тощо)				
17. Про мене можуть сказати, що я не з боязкого десятка				
18. Я нерідко виявляю байдужість до справи, яка ще недавно здавалася мені цікавою				
19. Під час розмови з людиною, якої я соромлюся чи боюся, я зазвичай так хвилююся, що моє мовлення помітно змінюється				
20. Найчастіше мені потрібні підштовхування, щоб довести розпочату справу до кінця				
21. Мені добре знайоме відчуття ліні				
22. Я живу цікавим і повноцінним життям				
23. Мені найчастіше вдається виконувати заплановане на день				
24. Я частіше буваю впевненим у собі				
25. У мене багато занедбаних справ				
26. Я є витриманим і холоднокровним				
27. Вислухавши доводи однієї сторони, яка сперечається, я зазвичай поділяю її думку, а після вислуховування іншої думки хотів би підтримати протилежну сторону				
28. Моя впертість іноді заважає мені				
29. Моє майбутнє уявляється мені ще дуже невизначеним				
30. Досить часто я не виконую обіцяного				
31. У новій і незнайомій ситуації я, як правило, гублюся і ніяковію				
32. Я можу назвати себе людиною з твердим характером				
33. Часто тривожні думки хвилюють мене настільки, що довго не дають заснути				
34. У стосунках з товаришами я частіше буваю в ролі підлеглого, ніж начальника				
35. Досі ще нікому не вдалося вивести мене з рівноваги				
36. Я можу віднести себе до тих людей, які чітко бачать своє життєве покликання				

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
37. Я хотів би досягти в житті багато чого, але погано уявляю, яким саме чином				
38. Коли я спізнююся на урок або заняття, мені зазвичай буває важко відкрити двері й увійти				
39. Завзятість – риса мого характеру				
40. Як правило, я хазяїн свого стану				
41. Мені легше жити, коли хто-небудь із товаришів контролює кожний мій крок				
42. У своїх учинках я повністю незалежний від інших				
43. Мене в житті цікавить то одне, то інше, і важко чомусь віддати перевагу				
44. Мені дуже не вистачає зібраності й акуратності у справах				
45. Я часто відчуваю невпевненість в успіху початої справи				
46. У мене ліні більше, ніж у інших				
47. Власні емоції мені часто заважають у житті				
48. Жити мудрими думками інших краще, ніж своїми				
49. Я іноді відкладаю дуже важливу розпочату справу				
50. Я хотів би докорінно змінити своє життя				
51. Я дотримуюсь режиму дня навіть у вільний від служби час				
52. Під час відповідей на всі ці запитання мені неважко було обирати між «так» і «ні»				
53. Я часто, не закінчивши одну справу, хапаюся за іншу, не закінчивши другу, – за третю тощо				
54. Мені, як правило, вдається змусити себе зробити малоприємне, але корисне у майбутньому				
55. Я досить часто роблю що-небудь з усіма за компанію, навіть коли не дуже хотів би це робити				
56. Коли я зайнятий чим-небудь дуже відповідальним, мою увагу однаково можна відвернути				

Обробка та інтерпретація результатів

Після заповнення опитувальника були отримані ключі відповідей (табл. 2).

У таблиці-ключі знак «№» означає номер твердження в опитувальнику. У ній необхідно обвести бал, що стоїть на тому місці, де під час заповнення опитувальника ви поставили знак «+».

Приклад: на твердження № 8 опитуваний відповів «скоріше так, ніж ні» і поставив в

опитувальнику знак «+» у другій колонці. Значить, у таблиці-ключі навпроти № 8 необхідно обвести кружечком цифру 2.

Набрані бали додаються по вертикалі окремо щодо кожної колонки. Результат фіксується внизу колонки. Далі додаються результати перших шести колонок. Сума фіксується під індексом В. Результат сьомої колонки сюди не входить і розглядається окремо.

Таблиця 2

Ключ до методики «Вольова регуляція особистості»

1 – 0123	2 – 0123	3 – 0123	4 – 0123	5 – 0123	6 – 0123	7 – 3210
8 – 3210	9 – 3210	10 – 0123	11 – 3210	12 – 0123	13 – 0123	14 – 3210
15 – 3210	16 – 0123	17 – 3210	18 – 0123	19 – 0123	20 – 3210	21 – 0123
22 – 3210	23 – 3210	24 – 3210	25 – 0123	26 – 3210	27 – 0123	28 – 0123
29 – 0123	30 – 0123	31 – 0123	32 – 3210	33 – 0123	34 – 0123	35 – 3210
36 – 3210	37 – 3210	38 – 0123	39 – 3210	40 – 3210	41 – 0123	42 – 3210
43 – 0123	44 – 0123	45 – 0123	46 – 0123	47 – 0123	48 – 0123	49 – 0123
50 – 0123	51 – 3210	52 – 3210	53 – 0123	54 – 3210	55 – 0123	56 – 0123
Ц =	О =	Р =	Н =	С =	См =	Л =

Умовні позначення

Ц – ціннісно-смілова організація особистості.	См – самостійність.
О – організація діяльності.	Л – показник брехні.
Р – рішучість.	В – загальний показник, що характеризує вольову організацію особистості.
Н – наполегливість.	
С – самовладання.	

Значення загального показника суми отриманих балів (В):

0–48 балів – вольові якості особистості потребують тренування та розвитку. Рекомендується серйозна робота із самовиховання.

49–96 балів – вольові якості особистості розвинено достатньою мірою.

97–144 бали – показник високого рівня вольової організації особистості, що свідчить про здатність з достатнім ступенем усвідом-

леності й відчуття реальності визначати для себе цілі, шляхи та способи їх досягнення. Однак необхідно пам'ятати, що завжди є небезпека ослаблення вольових якостей.

Анкетування проводилось у жовтні місяці 2021 року, участь у ньому взяли 52 особи зазначеного підрозділу, отримані дані подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники рівня сформованості морально-психологічного стану

№ з/п	Морально-психологічний стан сформованості особистості	Кількісний показник у %
1	97–144 бали	22
2	49–96 балів	78
3	0–48 балів	0

Анкетування засвідчує, що рівень морально-психологічного стану сформованості особистості спецпризначенців під час виконання ними завдань, пов'язаних із високим рівнем екстремальності та професійного стресу, розвинуто на достатньому рівні, а саме в 78 % опитуваних, 22 % опитуваних мають високий рівень вольової організації, водночас жоден із респондентів не показав низького рівня розвитку вольових якостей, що свідчить про неможливість виконання професійних обов'язків підвищеного ризику без розвинутих особистісних якостей.

ВИСНОВКИ. Отже, отримані дані свідчать про те, що професіограма бійця спецпідрозді-

лу поліції зарубіжних країн передбачає виконання ним завдань, пов'язаних зі значним ризиком для життя, а досвід реальних бойових операцій вказує, що підготовка такого бійця потребує значних засобів і часу, саме тому організаційна структура спеціального підрозділу поліції має вузьку профільну спрямованість: штурмовик, снайпер, водолаз, вибухотехнік тощо. Вивчення практичних засад функціонування підрозділів поліції спеціального призначення зарубіжних країн дасть змогу визначити новітні методи і засоби, спрямовані на підготовку вітчизняних спецпризначенців.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Біліченко В. В. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 390–393.
2. Бондаренко В. В. Вимоги до фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. 2017. Вип. 147, т. 2. С. 279–282.
3. Боровик М. О. Особливості адаптації майбутнього офіцера Національної поліції України до високих та низьких температур при виконанні фізичного навантаження. *Virtus*. 2019. № 31. С. 62–66.
4. Вербин Н. Б. Теоретичний аналіз професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх магістрів військового управління. *Військова освіта*. 2016. № 1 (33). С. 27–34.
5. Гопфалов Д. В. Досвід зарубіжних країн у реформуванні міліції // Реформування органів внутрішніх справ: проблеми та перспективи (вітчизняний і зарубіжний досвід) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 28–29 берез. 2014 р.). Дніпропетровськ : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2014. С. 134–135.

6. Долгополова М. М., Кравченко І. С. Окремі питання професійної підготовки поліцейських // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 178–180.
7. Заросило В. О., Федченко О. С. Реалізація зарубіжного досвіду в процесі трансформації міліції України у Національну поліцію України: адміністративний аспект. Київ : Леся, 2016. 216 с.
8. Ігнатенко Н. В. Розвиток фізичної витривалості студентів вищих навчальних закладів з використанням різних рухових режимів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 18 с.
9. Ізбаш К. С. Зарубіжний досвід підготовки кадрів поліції в європейських країнах. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 1. С. 36–39.
10. Клименко І. В. Психологічні засади професійної підготовки поліцейських : монографія. Харків : Фоліо, 2018. 424 с.
11. Логачов М. Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2001. 184 с.
12. Мозоль В. В. Система підготовки поліцейських кадрів у Польщі // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 337–339.
13. Підгірний В. І., Рубан К. П. Зарубіжний досвід професійної підготовки працівників поліції Великобританії, США, Франції та його впровадження в Україні // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 289–291.
14. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів : навч. посіб. / уклад.: О. В. Землянська, О. І. Федоренко, П. В. Макаренко та ін. ; за ред. І. В. Жданової. Харків : ХНУВС, 2014. 520 с.
15. Черненко А. П. Європейський досвід підготовки поліцейських та можливість його використання в Україні // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 66–69.

Надійшла до редакції: 09.11.2021

БОРОВИК Н. А. ИЗУЧЕНИЕ НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ПОЛИЦИИ СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Проанализирована деятельность специальных подразделений полиции таких стран, как Польша, Германия и США, анализ проведен с целью определения приоритетных направлений формирования личности бойца отечественных подразделений полиции особого назначения. В ходе исследования были определены базовые принципы и содержательные элементы подготовки полицейских в указанных странах.

Дана характеристика полицейских функций специальных подразделений полиции, рассмотрены условия их создания и определены факторы их реорганизации. Представлены сведения об этапах отбора, организационной структуре и материально-техническом обеспечении, выделены общие тенденции, характерные для специальных подразделений полиции указанных стран. Установлены общие личностные качества, усовершенствование которых позволит подразделениям полиции особого назначения эффективно выполнять возлагаемые на них задачи.

Ключевые слова: *специальное подразделение полиции, общая подготовка, специальная подготовка, организованная преступность, штурм, стресс, экстремальные условия.*

BOROVYK M. O. STUDY OF SOME FEATURES OF THE FOREIGN COUNTRIES SPECIAL POLICE UNITS ACTIVITIES

The activity of special police units of such countries as Poland, Germany and the USA has been analyzed. The analysis has been carried out in order to determine the priority areas of the domestic special police units member's personality formation, as well as in the extreme combat conditions.

In the process of theoretical analysis, the basic principles of training police officers serving in special police units of foreign countries have been determined.

The study of special literature has made it possible to state that the training of future officers of the special police unit will consist of two key structural elements, namely basic training, including physical, psychological, medical and fire training, and special training, the essence of which is to acquire and improve skills related to the profile of the special police unit. The latter

involves the acquisition of knowledge of mine action, techniques for using a radio station, techniques of forced entry into the building and release of hostages, skills of extreme control and techniques of aiming fire at the vehicle, scuba diving techniques and express interrogation methods.

A general description of the police functions of special police units in countries such as Poland, Germany and the United States is given. The conditions that prompted the creation of new police units with special functions in these countries are considered, the factors of their reorganization from the beginning to the present are determined. Information on the stages of selection, organizational structure and logistics is provided. The general tendencies characteristic of special police divisions of the mentioned countries are singled out, among which there are increased requirements and strictly regulated selection, special status within the branch department and identical functional responsibilities.

Taking into account the requirements for special forces, they will be able to perform tasks effectively if they have certain qualities, including, in our opinion, persistence, self-control, independence and determination.

The separation of these qualities in the future will allow to consider the implementation of the latest tools and methods in the training of members of domestic special police units.

Key words: *special police unit, general training, special training, organized crime, assault, stress, extreme conditions.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Боровик М. О. Вивчення деяких особливостей діяльності підрозділів поліції спеціального призначення зарубіжних країн. *Право і безпека*. 2021. № 4 (83). С. 167–177. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.4.17>.

Citation (APA): Borovyk, M. O. (2021). Study of some features of the foreign countries special police units activities. *Law and Safety*, 4(83), 167–177. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.4.17>.